

Likestillings- og
diskrimineringsombudet

Kunnskapsdepartementet
opptaksutvalget@kd.dep.no

Dette brevet sendes kun per e-post.

Vår ref.:
22/730- 2- INFJ

Deres ref.:

Dato:
05.04.2022

Innspill til Opptaksutvalget

Likestillings- og diskrimineringsombudet viser til invitasjon til å sende skriftlig innspill til Opptaksutvalget, datert 22. mars 2022. Frist for å svare er 31. mai 2022.

Likestillings- og diskrimineringsombudet har som mandat å arbeide for likestilling og mot diskriminering på grunnlag av blant annet kjønn, etnisitet, religion, alder, seksuell orientering og nedsatt funksjonsevne.

I lys av vårt mandat ønsker vi å besvare følgende spørsmål:

1. Hvilke andre mål enn å få inn de best kvalifiserte søkerne bør opptakssystemet ivareta?
2. Er bruk av kvoter, som for eksempel regionale kvoter eller kjønnskvoter, bedre egnet enn tilleggspoeng for at bestemte søkergrupper skal få tilbud om studieplass?

Spørsmål 1. Hvilke andre mål enn å få inn de best kvalifiserte søkerne bør opptakssystemet ivareta?

Ombudet mener at opptakssystemet, i tillegg til å få inn de best kvalifiserte søkerne, bør ha som mål å bidra til en bedre kjønnsbalanse i utdanningssektoren. Det er viktig, blant annet fordi en bedre kjønnsbalanse på studiene, vil kunne få positive innvirkninger på det kjønnsdelte arbeidslivet.

Fortsatt velger gutter og jenter i stor grad kjønnsstradisjonelt når det kommer til utdannings- og yrkesvalg. I dag jobber 85 prosent av arbeidstakere i Norge i et kvinne- eller mannsdominert yrke. Innen helse, pleie- og omsorgstjenester, som utgjør 14 prosent av det norske arbeidsmarkedet, er eksempelvis 81,5 prosent av alle ansatte kvinner. Kjønnsforskjellene mellom offentlig og privat sektor har i tillegg økt de siste 20 årene.¹

Den skjeve kjønnsbalansen i arbeidslivet er en samfunnsutfordring som får alvorlige konsekvenser. Blant annet henger det nøye sammen med andre likestillingsutfordringer, slik som kjønnsforskjeller i lønn, arbeidstid og arbeidsdeling i familien. Videre kan det hindre reell valgfrihet, ved at ungdom ikke velger yrker etter evner eller ønsker, men etter hva samfunnet gir uttrykk for at de bør velge på grunn av sitt kjønn. Dette kan igjen føre til at man begrenser unge og voksnes livsutfoldelse, til at man opprettholder stereotype kjønnsroller, og til at man ikke får utnyttet befolkningens ressurser til det fulle.²

Ombudet mener at reglene for opptak til høyere utdanning kan benyttes som et viktig virkemiddel for å oppnå en bedre kjønnsbalanse på studiene, og dermed som et verktøy for mer likestilte utdannings- og yrkesvalg.

I utvalgets arbeid med å utarbeide et nytt opptaksregelverk til høyere utdanning, mener ombudet derfor at det er avgjørende at utvalget bruker tid på å undersøke hvordan opptaksregelverket kan utformes slik at det kan bidra til økt likestilling og bedre kjønnsbalanse i utdanningssektoren. I den forbindelse bør det også undersøkes hvilke virkemidler som i så fall kan tas i bruk for å oppnå dette målet.

Når det for eksempel gjelder bruk av kjønnspoeng som virkemiddel for jevnere kjønnsbalanse, er det så vidt ombudet er kjent med, ikke gjort noen store systematiske studier på tvers av alle kjønnsdelte fag for å finne ut den potensielle effekten av kjønnspoeng. Ombudet synes det virker interessant å benytte alle søkere fra et eksisterende opptak i et simulert eksperiment for å finne ut hva som ville skjedd hvis gutter på studie A og B og C, og jenter på studie D og E og F hadde fått for eksempel 0,5, 1 eller 1,5 tilleggspoeng på grunn av kjønn. Slik kunne man fått et grunnlag for å vurdere om kjønnspoeng har en reell effekt.

¹ <https://www.samfunnsforskning.no/aktuelt/nyheter/2017/fortsatt-kjonnssdelt-arbeidsmarked.html>

² https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Kjonnlikestilling/Arbeidsliv_og_kjonn/

Spørsmål 2. Er bruk av kvoter, som for eksempel regionale kvoter eller kjønnskvotes, bedre egnet enn tilleggspoeng for at bestemte søkergrupper skal få tilbud om studieplass?

Ombudet kan ikke svare direkte på spørsmålet om kjønnskvotes er bedre egnet enn kjønns-poeng for at bestemte søkergrupper skal få tilbud om studieplass. Vi kan heller ikke se at det er definert hva utvalget legger i begrepet kjønnskvotes, eller hvilke bestemte søkergrupper som det her siktes til.

Dersom formålet er å få en jevnere kjønnsbalanse på studiene, antar vi at bruk av både kjønns-poeng og kjønnskvotes til en viss grad kan bidra til dette. I den forbindelse viser vi til NIFU-rapport 2020:4 om opptak til høyere utdanning, der de finner at bruk av kjønns-poeng trolig fører til en noe jevnere kjønnsbalanse på studiene jus, medisin, psykologi og grunnskoleutdanningen.³

Samtidig kan bruk av både kjønns-poeng og -kvotes være inngripende for de som ikke tilgodeses gjennom disse ordningene. Bruken må derfor i hvert enkelt tilfelle vurderes opp mot bestemmelsen om positiv særbehandling i likestillings- og diskrimineringsloven § 11 og opp mot EUs likebehandlingsdirektiv 2006/54/EF.

Videre ser ombudet at selv om kjønns-poeng kan bidra til en noe jevnere kjønnsbalanse, er det ikke sikkert at kjønns-poeng og/eller kjønnskvotes vil bidra til å endre de bakenforliggende årsakene til kjønnsdelte utdanningsvalg. Utvalget som utarbeidet NIFU-rapporten om opptak til høyere utdanning, fant blant annet at når det gjelder psykologistudiet, så ligger hovedutfordringen med skjev kjønnsfordeling i søkingen, da flere kvinner enn menn søker seg til psykologi. Bruk av kjønnskvotes og/eller kjønns-poeng vil trolig ikke endre dette. Det er videre usikkert om kjønns-poeng og -kvotes for eksempel vil kunne røkke ved de kjønnsnormer eller stereotypier som bidrar til at unge velger tradisjonelt. Hvorvidt kjønns-poeng i utdanningsløpet vil bidra til et mindre kjønnsdelt arbeidsmarked på sikt, er det dessuten mangelfull forskning om.

Ombudet mener etter dette at bruk av kjønns-poeng og -kvotes i så fall må ses på som et ledd i en helhetlig satsing med flere tiltak for å få en jevnere kjønnsfordeling på ulike studier og innen ulike yrker. I en slik helhetlig satsing er ombudet i utgangspunktet positiv til bruk av kjønns-poeng, så fremt bruken er

³ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing4/id2740212/>

i henhold til likestillings- og diskrimineringsloven § 11 og EUs likebehandlingsdirektiv.

Etter ombudets oppfatning bør utvalget etter dette først undersøke hvilket rettslig handlingsrom som finnes når det gjelder bruk av kjønnspoeng og kjønnskvotes. Det bør videre undersøkes om det finnes andre, mindre inngripende tiltak som kan benyttes for å oppnå jevnere kjønnsbalanse på ulike studier. Endelig bør det undersøkes hvilke andre virkemidler eller tiltak som kan benyttes i tillegg til, eller i stedet for, kjønnspoeng eller -kvoter.

Ombudet ser frem til å følge opptaksutvalgets videre arbeid med opptaksregler, og understreker igjen behovet for at det utredes grundig hvordan opptaksreglene kan bidra til en jevnere kjønnsbalanse i utdanningssektoren. Ombudet står gjerne til disposisjon i utvalgets videre arbeid med denne tematikken.

Vennlig hilsen

Bjørn Erik Thon
likestillings- og diskrimineringsombud

Ingeborg Aa. Fjeldstad
rådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent, og gyldig uten signatur.